

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/94828>

Please be advised that this information was generated on 2019-01-22 and may be subject to change.

Lars Bernaerts, Hans Vandevoorde en Bart Vervaeck (red.), *Jan Walravens en het experiment*. Gent (Academiapress) 2011, 229 bladzijden, ISBN 9789038217079, € 25,00.

Jan Walravens (1920-1965) staat in de naoorlogse Vlaamse literatuur vooral bekend als wegbereider van het experiment en natuurlijk als stichter en belangrijkste woordvoerder van het avant-garde tijdschrift *Tijd en Mens* (1949-1955). Ook wordt meestal opgemerkt, dat hij in de jaren na de Tweede Wereldoorlog een van de eersten in het Nederlandse taalgebied was die aandacht besteedde aan het existentialisme van Sartre en Camus én die over het werk van D.A.F. de Sade schreef. In de jaren na zijn vroegtijdige overlijden – op 44-jarige leeftijd - zijn er maar liefst drie boeken over leven en werk van Walravens verschenen: *Facetten van Jan Walravens* (1966), een bijzondere uitgave van het tijdschrift *De Vlaamse Gids* waarvan Walravens een tijdlang redactiesecretaris was, de door Paul de Wispelaere geschreven monografie *Jan Walravens* (1974) en *Van Walravens weg* (1976), een onder redactie van Luc

de Vos samengestelde uitgave van het tijdschrift *Restant*. Na de publicatie van deze drie studies en het verzamelde proza was het lange tijd relatief stil rond Walravens tot in 1996 het proefschrift van Jos Joosten over het tijdschrift *Tijd en Mens* verscheen, waarin Walravens natuurlijk een heel belangrijke rol speelt. In datzelfde jaar schreef Joosten voor het *Kritisch Theater Lexicon* ook nog een bijdrage over het theaterwerk van Walravens.

Ondanks deze publicaties heeft Walravens in de Vlaamse literatuurgeschiedenis niet de plaats gekregen die hem toekomt en die volgens de samenstellers van het dit voorjaar verschenen boek *Jan Walravens en het experiment* te vergelijken is met die van August Vermeylen. In Nederland is Walravens zelfs redelijk onbekend gebleven. Onterecht en eigenlijk ook onvoorstelbaar. Dat tonen de bijdragen die zijn opgenomen in *Jan Walravens en het experiment* overduidelijk aan. Walravens komt daaruit niet alleen naar voren als de belangrijkste theoreticus van de Vlaamse Vijftigers, maar ook als een bijzonder boeiende en veelzijdige kunstenaar. Waarom hij dan op de achtergrond is gebleven? Misschien heeft zijn vroege dood ermee te maken, misschien is hij als persoon te bescheiden geweest en te veel in de schaduw van Louis Paul Boon en Hugo Claus blijven staan. Walravens was immers een weinig zelfzuchtige en onbaatzuchtige persoonlijkheid, die beide grootheden uit de Vlaamse literatuur in moeilijke tijden meer dan eens heeft bijgestaan. Achteraf beschouwt heeft hij misschien ook te veel energie gestoken in zijn

journalistieke bezigheden en de organisatie van allerlei culturele evenementen.

Een van de doelstellingen van *Jan Walravens en het experiment* is – volgens de samenstellers – het bestaande beeld van het werk van Walravens aan te vullen en te corrigeren. Daar zijn ze wat mij betreft in alle opzichten in geslaagd. Wat de correctie van het bestaande beeld betreft: het meest in het oog springt de vaststelling dat Walravens in theorie en praktijk wars was van radicale vormexperimenten. Dirk de Geest stelt dat wat de theorie betreft overtuigend vast via een minutieuze lezing van het essay ‘Phenomenologie van de moderne poëzie’, misschien wel Walravens bekendste publicatie. De bestaande interpretatie van Walravens essay als een afrekening met de (neo) classicistische en een pleidooi voor de experimentele poëzie dient volgens De Geest dan ook drastisch bijgesteld te worden. Walravens blijkt de traditionele poëzie immers juist *niet* radicaal van de hand te wijzen en hij blijkt ook *geen voorstander* van extreme vormexperimenten.

Vormexperimenten komen in Walravens eerste roman – *Roerloos aan zee* (1951) – niet voor. Dat constateert Lars Bernaerts in een bijdrage met de titel ‘Roerloos ontroerd. Emotie en cognitie in *Roerloos aan zee*’. Met die constatering *an sich* corrigeert Bernaerts het bestaande beeld niet. De correctie heeft in dit geval betrekking op de gangbare lezingen van Walravens debuutroman als een ideeën- of probleemroman. De literaire kritiek heeft volgens Bernaerts veel en veel te weinig oog gehad voor de psychologische laag in dit boek, die

‘ondermaats’ werd genoemd of zelfs helemaal werd genegeerd. Bernaerts vindt dat in zekere zin onvoorstelbaar, omdat er in de roman juist veel ruimte is voor de weergave van gevoelens en gedachten van de hoofdpersonages. Fysieke handelingen en gebeurtenissen worden zelfs beschreven in het licht van mentale handelingen. Bernaerts stelt vast dat het bewustzijn in *Roerloos aan zee* in sterke mate conventioneel psychologisch wordt gepresenteerd.

Jan Walravens en het experiment bevat een schat aan nieuwe informatie, waarmee het bestaande beeld inderdaad wordt aangevuld en gecorrigeerd. De meest in het oog springende is een facsimile (in kleur) van *Die slanke byzonderheid*, een vierendertig bladzijden tellend bundeltje gedichten met tekeningen, dat Walravens op zijn achttiende (in 1938) samen met Albert Bontridder en Florent Welles maakte. Dit ‘bijzondere’ document bevat niet alleen enkele van de weinige gedichten die Walravens schreef (en een paar van de eerste gedichten van Bontridder), maar toont ook hoe de drie bevriende kunstenaars-in-wording al vroeg werden beïnvloed door het expressionisme van onder meer Constant Permeke en Paul van Ostaïjen, het kubisme van Georges Braque en Pablo Picasso en het surrealisme van Salvador Dalí en Joan Miró.

Behalve een inleiding van de samenstellers en de hierboven al genoemde bijdragen bevat *Jan Walravens en het experiment* artikelen van: dochter Else (over de De Sade-interpretatie van haar vader), Tom van Imschoot (over Jan

Walravens en de beeldende kunst), Jos Joosten (over Walravens avant-gardisme), Bart Vervaeck (over Walravens visie op de nouveau roman), Liesbeth Plateau (over *Roerloos aan zee* en het existentialisme), Tine Hendrickx (over de ruimte en de tijd van de existentie in *Negatief*) en Hans Vandevoorde (over *Jan Biorix* als exponent van ‘le nouveau journal’). Verder is in het boek een autobiografische schets opgenomen, die Walravens in 1955 in een radioprogramma van de VARA heeft voorgelezen.

Jan Walravens en het experiment is de eerste uitgave in een nieuwe reeks van het Studiecentrum voor Experimentele Literatuur (SEL) van de Vrije Universiteit Brussel en de Universiteit van Gent.

Jos Muyres